

١٤٩٤٩٤

۱۳۸۹/۱۰/۱۹

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده معماری و شهرسازی

گروه بازسازی پس از سانحه

بررسی چگونگی مشارکت مردم در بازسازی مسکن پس از سانحه

مطالعه موردی: بررسی مشارکت مردم در زلزله سال ۱۳۸۱ آوج - استان قزوین

پایان نامه برای دریافت کارشناسی ارشد در رشته بازسازی پس از سانحه

دانشجو:

فرناز بابایی

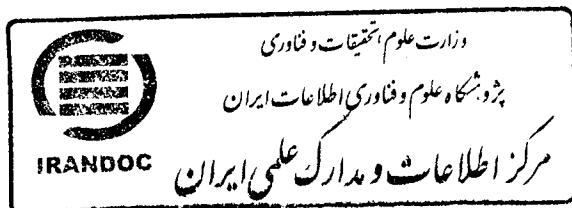
اساتید راهنما:

دکتر شریف مطوف، دکتر پرویز پیران

استاد مشاور:

دکتر علیرضا فلاحی

تابستان ۱۳۸۹

۱۴۹۴۹۴

۱۳۸۹/۱۰/۱۹

مشخصات رساله:

دانشجو: فرناز بابایی

سال تولد: ۱۳۶۲

شماره دانشجویی: ۸۶۴۱۹۰۱۱

عنوان رساله:

«بررسی چگونگی مشارکت مردم در بازسازی مسکن پس از سانحه»

مطالعه موردی: بررسی مشارکت مردم در زلزله سال ۱۳۸۱ آوج - استان قزوین

رساله برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته بازسازی پس از سانحه، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده

معماری و شهرسازی، تاریخ دفاع از رساله: ۲۲/۰۶/۱۳۸۹

به راهنمایی:

استاد راهنمای اول، دکتر شریف مطوف و استاد راهنمای دوم دکتر پرویز پیران و استاد مشاور دکتر علیرضا فلاحی.

کلیدواژه:

(۱) بازسازی مسکن (۲) مشارکت مردم (۳) سکونتگاه های روستایی قزوین (۴) زلزله ۱۳۸۱ آوج

دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده معماری و شهرسازی
گروه پژوهشی بازسازی پس از سانحه

گواهی دفاع از رساله کارشناسی ارشد

هیئت داوران رساله کارشناسی ارشد دانشجو، فرناز بابایی در رشته بازسازی پس از سانحه را با عنوان بررسی چگونگی مشارکت مردم در بازسازی مسکن پس از سانحه، مطالعه موردی: بررسی مشارکت مردم در زلزله سال ۱۳۸۱ آوج - استان قزوین در تاریخ ۱۳۸۹/۰۶/۲۲ بررسی و با درجه تصویب کرد.

امضا	دانشگاه / مؤسسه	نام و نام خانوادگی	هیئت داوران	
	دانشگاه شهید بهشتی	دکتر شریف مطوف	استاد راهنمای اول	۱
	دانشگاه شهید بهشتی	دکتر پرویز بیران	استاد راهنمای دوم	۲
	دانشگاه شهید بهشتی	دکتر علیرضا فلاحی	استاد مشاور	۳
		دکتر حسن احمدی	داور خارجی	۴
	دانشگاه شهید بهشتی	مهندس سید حسن میری	داور داخلی	۵
	دانشگاه شهید بهشتی	مهندس سید حسن میری	نماینده تحصیلات تکمیلی	۷

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

سپاسنامه:

نخست، ناب ترین سپاس ها را به پروردگار عالمیان ارزانی می دارم و بهترین قدردانی ها را به پدر، مادر و همسر عزیزم که تا دنیا پابرجاست دوستشان خواهم داشت، نثار می کنم.

از محضر آقایان، دکتر شریف مطوف، دکتر پرویز پیران و دکتر علیرضا فلاحی که همواره در این راه مرا از مساعدت های فکری و راهنمایی های خود بهره مند ساختند، تقدیر ویژه به عمل می آورم و نهایت ارج گذاری را به محضر مبارکشان تقدیم می کنم.

از کلیه اساتید محترم گروه بازسازی پس از سانحه دانشگاه شهید بهشتی و دکتر مهدی طالب که کمک ایشان سبب پربارتر شدن این تحقیق شده است تشکر می کنم، همچنین از آقایان دکتر حسن احمدی و مهندس سید حسن میری که زحمت داوری و قضاوت این پایان نامه را به عهده داشتند قدردانی می کنم.

پیشگفتار:

قرارگیری ایران بر روی کمربند زلزله خیز آلپ- هیمالیا، این کشور را در زمره یکی از زلزله خیزترین کشورهای جهان قرار داده است. بر اساس مطالعات زمین شناختی حدود ۹۷ درصد از شهرها و روستاهای کشور ما در معرض خطر انباشی از وقوع زلزله می باشند. زلزله هایی نظیر زلزله بوئین زهرا (شهریور ماه ۱۳۴۱)، دشت بیاض خراسان (مرداد ماه ۱۳۴۷)، اردبیل (بهمن ماه ۱۳۷۵)، زلزله استان های قزوین، زنجان، همدان و کرمانشاه (۱۳۸۱)، بم و لرستان و زلزله های دیگر به وقوع پیوسته در دهه اخیر، همگی گواه این مطلب می باشند (جزایری، ۱۳۸۳).

معمولاً پس از وقوع هر سانحه ای دست اندر کاران بازسازی با نظریه ها، جهت گیری ها و اظهارنظرهای متفاوت که نشأت گرفته از تفکرات گوناگون صاحب نظران می باشد روبرو می شوند. معمولاً این نظریه ها در شرایط دشوار و فرصت اندک برای تصمیم گیری مطرح شده و ناگزیر یکی از گزینه ها انتخاب، و تحقق می یابد. نارساییهای موجود در این زمینه مانند وجود ابهام در ذهن بعضی از تصمیم گیران در شیوه های بازسازی و نحوه مقابله با وضعیت پیش آمده و به تبع آن ناهماهنگی های موجود، باعث می شود از دانش موجود در این زمینه و تجربیات گذشته به خوبی استفاده نشود و در نهایت بازسازی با مشکلات عدیده ای روبرو شود. آنچه مسلم است، حضور مردم منطقه آسیب دیده در فرآیند بازسازی می تواند کمک شایانی در تسریع و موفقیت بیشتر روند بازسازی مناطق زلزله زده داشته باشد.

بررسی شیوه های بازسازی قبلی نشان داده است که بازسازی با نادیده گرفتن مشارکت مردم آسیب دیده، اگرچه ممکن است در مراحل اولیه کار ظاهراً موفقیت آمیز به نظر آید، اما پس از مدتی مبحث عدم وجود رضایت آسیب دیدگان از خانه هایشان، بی تفاوتی مردم در ادامه بازسازی، وجود نیروهای مخالف در بازسازی و مشکلاتی از این قبیل، نمایان می گردد. از طرف دیگر، طولانی شدن بیش از حد مدت زمان لازم جهت انجام عملیات بازسازی و بازتوانی باعث می گردد که درجه آسیب پذیری منطقه بحران زده نسبت به بحران های محتمل آتی افزایش یابد و یا ممکن است در اثر طولانی شدن این برنامه و نیز وقوع یک بحران عمده دیگر در کشور، باعث انتقال منابع و اعتبارات از برنامه های بازسازی به بخش پاسخگویی و امداد و نجات بحران تازه گردد و حتی باعث گردد که بازسازی کامل منطقه آسیب دیده هیچ گاه کامل نگردد و در نتیجه توسعه آن منطقه به شدت تحت تأثیر قرار می گیرد. (آیسان و دیویس، ۱۳۸۲: ۵۴)

این در حالی است که مشارکت مردم منطقه آسیب دیده در فرآیند بازسازی کالبدی، می تواند کمک شایانی در موفقیت آن و میزان رضایت ساکنین به علت توجه به نیازها و دیدگاه های آنان داشته باشد. در این میان متغیر بودن مشارکت، بنا به اقتضای مکانی، زمانی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فاکتورهای فراوان دیگر در هر بازسازی امری لازم می باشد که بنابر شرایط موجود باید از این پتانسیل بهره برد و حذف مشارکت آسیب دیدگان می تواند باعث هدر رفتن منابع مالی، نیروی انسانی و تجهیزات و حتی هدر رفتن زمان گردد.

اهمیت انتخاب رویکرد مناسب بازسازی مسکن پس از سانحه در ارتباط با مشارکت مردم، این موضوع را به عنوان یکی از مهمترین چالش های کشورهای سانحه خیز از جمله ایران مطرح کرده است. در قرن اخیر، سوانح موجب تلفات انسانی و آسیب های فراوان به سکونتگاه های انسانی شده است که هر بار حجم زیادی از منابع و سرمایه های ملی صرف بازسازی سریع آن ها می شود. در نتیجه کاهش و یا حذف مشارکت سانحه دیدگان به علت لزوم تسریع در بازسازی، نیازهای بلند مدت مردم را مورد بی توجهی قرار داده و بازسازی مسکن با ایجاد تغییرات کالبدی یا ترک منطقه توسط ساکنین با شکست مواجه می شود.

به همین دلیل در دهه اخیر سیاست گذاری های بازسازی بر اساس مشارکت مردم اتخاذ شده که در عمل با سیاست های اجرایی مغایرت دارد. در واقع تحقق مشارکت در بازسازی علیرغم تمایل به خواست آن حذف شده و یا به بعضی مراحل خاص محدود می شود. این مطلب بیانگر وجود مشکلاتی است که مانع از مشارکت سانحه دیدگان می شود. این مسئله در بازسازی منطقه آوج نیز دیده می شود، زلزله چنگوره در سال ۱۳۸۱ خسارت کالبدی زیادی را در بخش سکونتگاه روستایی به این منطقه وارد کرده است. بر خلاف سیاست رسمی اعلام شده مبنی بر بازسازی با مشارکت مردم در مدیریت اجرایی ساخت، طراحی و اموری که ساکنین توانایی انجام آن را دارند، سیاست اجرایی متفاوتی در ارتباط با مشارکت مردم اتخاذ شده است. این مسئله منجر به پیدایش موانعی شده که مشارکت مردم را در بعضی مراحل بازسازی کاهش داده است.

در تحقیق حاضر سعی شده تا به شناسایی دامنه تحقق مشارکت سانحه دیدگان، مهمترین عوامل تأثیرگذار بر آن و بررسی سیاست های بازسازی به منظور توانمندسازی مردم و فراهم نمودن شرایط برای تحقق مشارکت سانحه دیدگان پرداخته شود. به این منظور تحقیق حاضر با رویکرد کیفی و روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته که در آن اطلاعات مورد نیاز، از روش مشاهده، تهیه و تنظیم پرسشنامه، مصاحبه عمیق با مردم منطقه سانحه دیده و پیمایش در سطح خانوار، مصاحبه عمیق با مسئولین دست اندرکار بازسازی، بررسی اسناد و مدارک موجود جمع آوری شده است.

نتایج تحقیق حاکی از این مطلب است که مشارکت مردم در مراحل مدیریت ساخت و تأمین منابع مالی بیشتر از مشارکت در مراحل طراحی بوده است. به طور کلی مشارکت در مراحل تهیه نقشه، سازه، توجه به نقطه نظرات و مشکلات مردم در دوران بازسازی، مورد بی توجهی مسئولین قرار گرفته است. این در حالی است که خواست مشارکت به عنوان هدف اصلی در بازسازی مطرح شده است. در پژوهش حاضر به بررسی عوامل تأثیرگذار بر مشارکت مردم به صورت مؤلفه های جلوبرنده و بازدارنده آن پرداخته شده است. موانع عمده مشارکت مردم به دو صورت موانع سیاسی و موانعی که به ساختار برنامه ریزی بازسازی مربوط می باشد، وجود داشته است. موانع سیاسی منجر به عدم واگذاری قدرت تصمیم گیری به مردم شده و موانع برنامه ریزی بازسازی، مشارکت مردم را در راستای تحقق خواست مسئولین و برنامه های آنان ممکن ساخته است. به همین علت، تسریع در امر بازسازی که از اهداف اجرایی مسئولین بوده، نسبت به ایجاد زمینه های لازم برای تحقق مشارکت مردم اهمیت بیشتری یافته است. با توجه به این که ایجاد زمینه مشارکت در این بازسازی توسط افرادی خارج از جامعه سانحه دیده صورت گرفته و در پدید آوردن آن از شیوه جذب و ایجاد انگیزه های مختلف در افراد استفاده شده، این نوع مشارکت، مشارکت برانگیخته بوده که در آن توانمندسازی مردم در راستای خواست مسئولین صورت گرفته است.

فهرست مطالب

فصل اول: مقدمه

۱	۱-۱) بیان مسئله
۱	۲-۱) ضرورت انجام تحقیق
۲	۳-۱) پیشینه تحقیق
۳	۴-۱) اهداف تحقیق
	۱-۴-۱) هدف اصلی
	۲-۴-۱) اهداف فرعی
۳	۵-۱) سئوالات تحقیق
۳	۶-۱) روش تحقیق
۴	۷-۱) قلمرو زمانی و مکانی
۴	۸-۱) ساختار پژوهش
۵	۹-۱) واژه شناسی

فصل دوم:

بخش اول: بررسی متون تخصصی مرتبط با موضوع

۸	۱-۲) بررسی متون تخصصی
۸	۱-۱-۲) مفهوم مشارکت
۹	۲-۱-۲) گونه شناسی مشارکت
۱۰	۳-۱-۲) مراحل مشارکت
۱۲	۴-۱-۲) کیفیت همکاری و مشارکت مردم
۱۴	۵-۱-۲) اهداف مشارکت
۱۵	۲-۲) بازسازی
۱۵	۱-۲-۲) انواع بازسازی
۱۵	۲-۲-۲) تفاوت بازسازی مسکن و ساخت وساز در شرایط عادی
۱۶	۳-۲) پیش نیازهای مشارکت مردم در بازسازی
۱۶	۱-۳-۲) رویکرد روانشناختی
۱۷	۲-۳-۲) رویکرد رفتاری (روانشناختی اجتماعی)
۱۷	۳-۳-۲) رویکرد نهادین (جامعه شناسی)
۱۹	۴-۲) فواید و معایب مشارکت مردم در بازسازی
۲۲	۵-۲) نتیجه گیری

بخش دوم: بررسی تجربه های جهان و ایران در ارتباط با مشارکت مردم در بازسازی مسکن پس از سانحه

۲۴	۳-۲ تجربه های جهان و ایران در ارتباط با مشارکت مردم در بازسازی مسکن پس از سانحه
۲۵	۱-۳-۲ زلزله سال ۲۰۰۱ گجرات هندوستان
۲۵	۱-۳-۲ (۱-۱) مشارکت مردم در بازسازی مسکن
۲۵	۱-۳-۲ (۱-۱-۱) تأمین سرپناه اضطراری و موقت و مشارکت مردم
۲۶	۲-۱-۳-۲ مشارکت مردم در تصمیم گیری های بازسازی (انتخاب درجاسازی و جابجایی روستا و یا واحدهای مسکونی)
۲۶	۳-۱-۳-۲ (۳-۱) جابجایی یا درجاسازی در روستاها و نقش آن در دامنه مشارکت مردم
۲۷	۲-۱-۳-۲ نکات مهم در رابطه با مشارکت مردم در بازسازی
۲۹	۲-۳-۲ زلزله گواتمالا
۲۹	۱-۲-۳-۲ بازسازی واحدهای مسکونی
۳۰	۲-۳-۲ نکات مهم در رابطه با مشارکت مردم در بازسازی مسکن
۳۱	۳-۲-۳-۲ مشکلات و نواقص آن
۳۲	۳-۳-۲ بازسازی روستاهای کلمبیا
۳۳	۱-۳-۳-۲ نکات مهم در رابطه با مشارکت مردم در بازسازی مسکن
۳۴	۴-۳-۲ بازسازی سالوادور- مطالعه موردی هرمانداد
۳۶	۵-۳-۲ زلزله سال ۱۳۴۷ فردوس و دشت بیاض
۳۶	۱-۵-۳-۲ مشارکت مردم در روند تهیه اسکان موقت
۳۷	۲-۵-۳-۲ مشارکت سانحه دیدگان در بازسازی مسکن شهر فردوس، دشت بیاض و روستاهای اطراف
۳۹	۳-۵-۳-۲ نکات بارز مشارکت مردم در بازسازی
۴۰	۶-۳-۲ زلزله سال ۱۳۶۹ گیلان و زنجان
۴۰	۱-۶-۳-۲ تأمین اسکان موقت و مشارکت مردم
۴۰	۲-۶-۳-۲ بازسازی مسکن از دیدگاه مشارکت مردم
۴۰	۱-۲-۶-۳-۲ هدف و سیاست گزاری بازسازی در راستای استفاده از مشارکت مردم
۴۱	۲-۲-۶-۳-۲ بازسازی مسکن و توانمندسازی مردم برای استفاده از مشارکت آنها
۴۲	۳-۲-۶-۳-۲ مشارکت مردم در طراحی بازسازی
۴۳	۷-۳-۲ زلزله بم
۴۳	۱-۷-۳-۲ تأمین اسکان موقت و مشارکت مردم
۴۳	۲-۷-۳-۲ بازسازی مسکن بم از دیدگاه مشارکت مردم
۴۳	۱-۲-۷-۳-۲ هدف و سیاست گزاری بازسازی
۴۴	۲-۲-۷-۳-۲ مدیریت ساخت و نقش مشارکت مردم
۴۵	۳-۲-۷-۳-۲ نقش مشارکت مردم در تأمین مصالح
۴۶	۴-۲-۷-۳-۲ مشارکت سانحه دیدگان در تأمین منابع مالی

- ۴۶ تأثیر عوامل گوناگون در مشارکت مردم (۳-۷-۳-۲)
- ۴۸ زلزله لرستان ۱۳۸۵ (۸-۳-۲)
- ۴۸ تأمین اسکان موقت و مشارکت مردم (۱-۸-۳-۲)
- ۴۹ هدف و سیاست گزاری بازسازی از دیدگاه استفاده از مشارکت مردم (۲-۸-۳-۲)
- ۴۹ مشارکت مردم در تهیه نقشه های واحدهای بازسازی شده (۳-۸-۳-۲)
- ۴۹ مدیریت ساخت و نقش مشارکت مردم (۴-۸-۳-۲)
- ۵۰ مشارکت مردم در انتخاب سازه و مصالح در بازسازی (۵-۸-۳-۲)
- ۵۰ نکات مهم در رابطه با مشارکت مردم در بازسازی مسکن (۶-۸-۳-۲)
- ۵۳ جمع بندی و نتیجه گیری (۹-۳-۲)

فصل سوم: انتخاب چارچوب مطالعاتی پژوهش

- ۶۴ ۱-۳ بررسی پایه های نظری داخلی و خارجی مرتبط با موضوع
- ۶۵ ۱-۱-۳ رویکرد های بازسازی مسکن در ارتباط با مشارکت مردم
- ۷۲ ۲-۳ انتخاب چارچوب نظری مناسب با تحقیق
- ۷۵ ۲-۳ روش شناسی تحقیق
- ۷۵ ۱-۲-۳ فنون گردآوری اطلاعات
- ۷۶ ۱-۲-۳ مشاهده
- ۷۶ ۲-۱-۲-۳ مصاحبه عمیق با مردم منطقه مورد مطالعه
- ۷۶ ۲-۱-۲-۳ مصاحبه عمیق با مسئولین دست اندرکار بازسازی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی استان تهران، استان قزوین و بخش آوج
- ۷۷ ۳-۱-۲-۳ بررسی اسناد و مدارک
- ۷۷ ۴-۱-۲-۳ تهیه و تنظیم پرسشنامه
- ۷۸ ۲-۲-۳ انتخاب نمونه ها
- ۷۹ ۳-۲-۳ روش تحلیل

فصل چهارم: شناخت محدوده مورد مطالعه

- ۸۱ ۱-۴ بخش اول: بررسی ویژگی های طبیعی، اقتصادی
- ۸۱ ۱-۱-۴ موقعیت جغرافیایی
- ۸۱ ۱-۱-۱-۴ موقعیت جغرافیایی روستاهای مورد مطالعه
- ۸۴ ۲-۱-۴ آب و هوا
- ۸۵ ۳-۱-۴ دما و میزان بارش
- ۸۶ ۴-۱-۴ بادهای محلی
- ۸۶ ۵-۱-۴ اقلیم
- ۸۶ ۶-۱-۴ تکنوتیک
- ۸۶ ۷-۱-۴ ژئومورفولوژی
- ۸۷ ۸-۱-۴ بافت سکونتگاه ها
- ۸۸ ۱-۸-۱-۴ معماری مسکن

۸۸	۴-۱-۸-۱) فضاهای زیست انسانی
۸۹	۴-۱-۸-۲) فضای خدماتی
۸۹	۴-۱-۸-۳) فضای دامی
۹۰	۴-۱-۸-۴) مواد و مصالح تکنولوژی ساخت
۹۰	۴-۱-۹) ساختار اقتصادی منطقه سانه دیده
۹۱	۴-۲: بخش دوم: وقوع زلزله و بازسازی منطقه سانه دیده
۹۱	۴-۲-۱) زلزله چنگوره
۹۱	۴-۲-۱) مختصات جغرافیایی مرکز زلزله
۹۱	۴-۲-۲) شدت زمین لرزه
۹۲	۴-۲-۳) ناهنجاری همراه با زلزله
۹۲	۴-۲-۲) اقدامات بلافاصله پس از زلزله
۹۳	۴-۲-۱) برنامه بازسازی
۹۳	۴-۲-۲) سیاست طراحی و برنامه ریزی بازسازی مسکن مناطق آسیب دیده
۹۵	۴-۲-۳) تشکیل پرونده
۹۶	۴-۲-۴) آواربرداری
۹۶	۴-۲-۵) تأمین مصالح
۹۶	۴-۲-۶) تأمین اعتبار مالی
۹۷	۴-۲-۷) تهیه نقشه واحدهای مسکونی و سازه
۹۷	۴-۳) جمع بندی
	فصل پنجم: مطالعات میدانی
۹۹	۵-۱) بخش اول: نتایج حاصل از استخراج پرسشنامه ها
۹۹	۵-۱-۱) ویژگی های پاسخگویان
۹۹	۵-۱-۱) سن پاسخگویان
۹۹	۵-۱-۲) جنس
۱۰۰	۵-۱-۳) شغل
۱۰۰	۵-۱-۴) میزان تحصیلات مصاحبه شوندگان
۱۰۱	۵-۱-۵) محل سکونت فعلی
۱۰۱	۵-۱-۶) از دست دادن اعضای خانواده
۱۰۲	۵-۱-۷) محل سکونت فعلی
۱۰۳	۵-۱-۲) مصادیق مشارکت
۱۰۳	۵-۱-۲) مشارکت در آواربرداری
۱۰۴	۵-۲-۲) مشارکت و همفکری در تهیه نقشه واحدهای مسکونی
۱۰۴	۵-۲-۳) مشارکت در انتخاب مکان جدید برای جابجایی روستا یا واحد مسکونی
۱۰۶	۵-۲-۴) همفکری در انتخاب پیمانکار

- ۱۰۶ ۵-۱-۲-۵) مشارکت در مراحل اجرا
- ۱۰۶ ۵-۱-۲-۶-الف) مشارکت به صورت شرکت در جلسات گروهی در اماکن عمومی و یا در شوراها
- ۱۰۷ ۵-۱-۲-۶-ب) مشارکت مصاحبه شوندگان در انتخابات ریاست جمهوری
- ۱۰۷ ۵-۱-۲-۷) مشارکت در انتخاب سازه بنا
- ۱۰۸ ۵-۱-۲-۸) مشارکت در انتخاب و تهیه مصالح
- ۱۰۸ ۵-۱-۲-۹) مشارکت مالی در بازسازی
- ۱۰۹ ۵-۱-۲-۱۰) مشارکت کلی
- ۱۱۰ ۵-۱-۳) وام و اعتبارات بازسازی
- ۱۱۰ ۵-۱-۳-۱) وظیفه دولت در قبال مردم آسیب دیده از دیدگاه بازماندگان
- ۱۱۱ ۵-۱-۳-۲) تأمین هزینه های مالی بازسازی از دیدگاه آسیب دیدگان که به عهده دولت است
- ۱۱۱ ۵-۱-۳-۳) بررسی میزان وام پرداختی از دیدگاه مصاحبه شوندگان
- ۱۱۲ ۵-۱-۴) چگونگی دریافت اطلاعات و آگاهی از اخبار بازسازی
- ۱۱۳ ۵-۱-۴-۱) رابطه مردم با مسئولین ارشد بازسازی
- ۱۱۴ ۵-۱-۵) بررسی رضایت مردم از مراحل مختلف بازسازی
- ۱۱۴ ۵-۱-۵-۱) میزان رضایت مردم از روند تهیه مصالح ساختمانی
- ۱۱۴ ۵-۱-۵-۲) میزان رضایت مردم از معماری واحدهای جدید مسکونی
- ۱۱۴ ۵-۱-۵-۳) میزان رضایت مردم از مساحت واحدهای در نظر گرفته شده برای بازسازی
- ۱۱۵ ۵-۱-۵-۴) میزان رضایت مردم از نحوه توزیع مصالح
- ۱۱۶ ۵-۱-۵-۵) میزان رضایت مردم از کیفیت مصالح
- ۱۱۶ ۵-۱-۵-۶) میزان رضایت از روند تشکیل پرونده
- ۱۱۷ ۵-۱-۶-۷) میزان رضایت مردم از نحوه بازسازی
- ۱۱۸ ۵-۱-۸) میزان رضایت مردم از عملکرد کارکنان ستاد بازسازی
- ۱۱۹ ۵-۱-۹) میزان رضایت مردم از اطلاع رسانی ستادها در مراحل مختلف بازسازی
- ۱۲۰ ۵-۱-۱۰) میزان رضایت مردم از نحوه کار پیمانکاران
- ۱۲۰ ۵-۱-۱۱) میزان رضایت مردم از نحوه کار ناظران
- ۱۲۱ ۵-۱-۱۲) میزان رضایت مندی مردم از مراحل مختلف بازسازی
- ۱۲۳ ۵-۱-۶) میزان مشارکت دهی مردم از طرف مسئولان
- ۱۲۳ ۵-۱-۶-۱) میزان مشارکت دهی مردم در بازسازی مسکن خویش
- ۱۲۳ ۵-۱-۶-۲) میزان رسیدگی به اعتراضات مردم
- ۱۲۴ ۵-۱-۷) مشکلات عمده بازسازی از دیدگاه مصاحبه شوندگان
- ۱۲۴ ۵-۱-۷-۱) عدم رعایت عدالت در توزیع امکانات
- ۱۲۵ ۵-۱-۷-۲) اهمیت ندادن به ایده ها و نظرهای شخصی ساکنان خانه
- ۱۲۵ ۵-۱-۷-۳) نامناسب بودن طرح خانه از لحاظ کیفیت فضایی و جوابگو نبودن به نیازهای ساکنان
- ۱۲۹ ۵-۱-۷-۴) کمبود مصالح

۱۲۹	۴-۷-۱-۵) گرانی مصالح
۱۳۰	۵-۷-۱-۵) نامناسب بودن سازه
۱۳۱	۸-۱-۵) بررسی روابط بین متغیرهای تأثیرگذار بر مشارکت مردم
۱۳۱	۱-۸-۱-۵) رابطه بین دامنه مشارکت مردم و مشارکت دهی آنان از سوی مسئولین
۱۳۳	۲-۱-۸-۱-۵) بررسی رابطه میان سطح سواد مصاحبه شوندهگان و مشارکت دهی آنان از سوی مسئولین (توجه به نظرات و اعتراضات)
۱۳۵	۳-۸-۱-۵) بررسی تأثیر سیاست درجاسازی و جابجایی واحدها در میزان مشارکت و رضایت مصاحبه شوندهگان
۱۳۶	۴-۸-۱-۵) بررسی رابطه بین میزان توقع مصاحبه شوندهگان از دولت در مراحل بازسازی و مشارکت آنان
۱۳۸	۹-۱-۵) جمع بندی
۱۳۹	۲-۵) بخش دوم
	۱-۲-۵) یافته های مصاحبه با مسئولین
۱۴۰	۱-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با مدیر کل بازسازی دفتر مرکزی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی واقع در استان تهران
۱۴۲	۲-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با رییس فنی و اجرایی ستاد بازسازی استان قزوین
۱۴۵	۳-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با کارشناس عالی دفتر بازسازی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی واقع در استان تهران
۱۴۷	۴-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با کارشناس عالی اجرایی دفتر بازسازی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی واقع در استان تهران
۱۴۹	۵-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با ناظر فنی ستاد بازسازی آوج
۱۵۱	۶-۲-۵) جمع بندی
۱۵۴	۷-۲-۵) نتیجه گیری
۱۵۷	۲-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با مردم
۱۵۸	۱-۲-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای شهیدآباد(عضو شورای وقت روستا)
۱۶۰	۲-۲-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای شهید آباد
۱۶۲	۳-۲-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای طبلسکین
۱۶۵	۴-۲-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای حصار
۱۶۷	۵-۲-۲-۵) یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای حصار
۱۶۹	۶-۲-۲-۵) جمع بندی
۱۷۳	۷-۲-۲-۵) نتیجه گیری

فصل ششم: جمع بندی و نتیجه گیری

۱۷۵	۱-۶) جمع بندی فصول گذشته
۱۷۶	۲-۶) نتایج تحقیق
۱۷۷	۱-۲-۶) سؤال اول: تحقق مشارکت مردم در چه مراحل و چگونه صورت گرفته است؟
۱۷۸	۱-۲-۶) مشارکت مردم در طراحی و تصمیم گیری
۱۷۹	۲-۱-۲-۶) مشارکت مردم در مدیریت ساخت واحدهای مسکونی

۱۸۰	۳-۱-۲-۶) مشارکت مردم در نظارت
۱۸۰	۴-۱-۲-۶) مشارکت در تأمین منابع مالی بازسازی
۱۸۱	۵-۱-۲-۶) اطلاع رسانی
۱۸۱	۳-۶) سؤال دوم: چه مؤلفه هایی بر مشارکت سانحه دیدگان در بازسازی مسکن تأثیرگذار بوده است؟
۱۸۲	۱-۳-۶) توانمندسازی سانحه دیدگان
۱۸۲	۱-۱-۳-۶) مشارکت دهی سانحه دیدگان و دادن قدرت تصمیم گیری به آنها
۱۸۲	۲-۱-۳-۶) توانمندسازی مالی
۱۸۳	۳-۱-۳-۶) تأمین مصالح
۱۸۳	۴-۱-۳-۶) آموزش
۱۸۳	۵-۱-۳-۶) توانمندسازی روحی
۱۸۳	۲-۳-۶) اطلاع رسانی
۱۸۴	۲-۳-۶) ایجاد انگیزه های مشارکتی
۱۸۴	۴-۳-۶) ویژگی های فردی و اجتماعی
۱۸۵	۵-۳-۶) سیاست درجاسازی و جابجایی
۱۸۶	۴-۶) چه موانعی وجود داشته که منجر به کاهش مشارکت مردم در بازسازی شده است؟
۱۸۷	۵-۶) نحوه خواست و تحقق مشارکت سانحه دیدگان در روند بازسازی به چه صورتی بوده است؟
۱۸۹	۷-۶) نتیجه گیری
۱۹۰	فهرست منابع
۱۹۵	پیوست ها
۲۰۰	چکیده لاتین

فهرست جداول و نمودارها

فهرست جداول:

- جدول ۱-۲: گونه‌شناسی مشارکت و ویژگی‌های آن از نگاه ادنان و همکاران ۱۰
- جدول ۲-۲: مراحل مشارکت از نظر هریسون و همکاران ۱۱
- جدول ۳-۲: بررسی مشارکت دولت، مردم خارج از منطقه و حادثه دیدگان ۱۴
- جدول ۴-۲: بررسی تأثیر متغیرهای بازدارنده و جلوبرنده مشارکت در بازسازی ۱۷
- جدول ۵-۲: جمع بندی متون تخصص در ارتباط با مشارکت ۲۳
- جدول ۶-۲: جمع بندی مهمترین نکات در ارتباط با مشارکت مردم در بازسازی ۵۴
- جدول ۱-۳: بررسی پایه‌های نظری و روش تحقیق تجارب بازسازی ایران و جهان ۶۴
- جدول ۲-۳: بررسی پایه‌های نظری موجود ۷۰
- جدول ۳-۳: شاخص‌های مطالعاتی پژوهش ۷۴
- جدول ۴-۳: ویژگی‌های نمونه‌های بررسی شده ۸۰
- جدول ۱-۱-۵: بررسی سن پاسخگویان ۹۹
- جدول ۲-۱-۵: بررسی جنس پاسخگویان ۹۹
- جدول ۳-۱-۵: بررسی شغل پاسخگویان ۱۰۰
- جدول ۴-۱-۵: میزان تحصیلات پاسخگویان ۱۰۱
- جدول ۵-۱-۵: محل سکونت فعلی پاسخگویان ۱۰۱
- جدول ۶-۱-۵: بررسی از دست دادن یا ندادن اعضای خانواده پاسخگویان ۱۰۲
- جدول ۷-۱-۵: بررسی محل سکونت پاسخگویان ۱۰۲
- جدول ۱-۲-۵: بررسی میزان مشارکت پاسخگویان در آواربرداری ۱۰۳
- جدول ۲-۲-۵: بررسی میزان مشارکت پاسخگویان در تهیه پلان و نقشه خانه‌ها ۱۰۴
- جدول ۳-۲-۵: بررسی میزان مشارکت مردم در انتخاب مکان جدید برای جابجایی ۱۰۵
- جدول ۴-۲-۵: بررسی مشارکت پاسخگویان در آواربردار ۱۰۶
- جدول ۵-۲-۵: بررسی مشارکت پاسخگویان در اجرای خانه ۱۰۶
- جدول ۶-۲-۵: بررسی مشارکت پاسخگویان در جلسات گروهی ۱۰۷
- جدول ۷-۲-۵: بررسی مشارکت پاسخگویان در انتخابات ریاست جمهوری ۱۰۷
- جدول ۸-۲-۵: مشارکت در انتخاب سازه بنا ۱۰۷
- جدول ۹-۲-۵: مشارکت پاسخگویان در انتخاب و تهیه مصالح ۱۰۷
- جدول ۱-۲-۵: بررسی مشارکت مالی پاسخگویان در بازسازی واحد مسکونی خویش ۱۰۸
- جدول ۱-۲-۵: سؤال پرسشنامه مبنی بر بررسی میزان مشارکت آنان ۱۰۹
- جدول ۱-۳-۵: بررسی وظیفه دولت در بازسازی از دیدگاه مردم ۱۱۱
- جدول ۲-۳-۵: بررسی میزان توقع مالی آسیب دیدگان از دولت در بازسازی ۱۱۱
- جدول ۳-۳-۵: بررسی مبلغ وام بازسازی از دید مصاحبه شوندهگان ۱۱۲

- جدول ۱-۵-۴: مربوط به دریافت اطلاعات و اخبار بازسازی ۱۱۳
- جدول ۱-۴-۱-۵: رابطه مردم با مسئولین بازسازی ۱۱۳
- جدول ۱-۵-۱-۵: بررسی رضایت مردم از روند تهیه مصالح ساختمانی ۱۱۴
- جدول ۲-۵-۱-۵: بررسی میزان رضایت از معماری واحدهای مسکونی ۱۱۴
- جدول ۳-۵-۱-۵: بررسی میزان رضایت پاسخگویان از مساحت واحدها ۱۱۵
- جدول ۴-۵-۱-۵: میزان رضایت پاسخگویان از نحوه توزیع مصالح ۱۱۵
- جدول ۵-۵-۱-۵: بررسی میزان رضایت پاسخگویان از کیفیت مصالح ۱۱۶
- جدول ۶-۵-۱-۵: الف: بررسی میزان رضایت مصاحبه شوندهگان از روند تشکیل پرونده ۱۱۶
- جدول ۶-۵-۱-۵: ب: بررسی تشکیل به موقع پرونده از سوی مصاحبه شوندهگان ۱۱۷
- جدول ۷-۶-۱-۵: بررسی میزان رضایت پاسخگویان از بازسازی ۱۱۷
- جدول ۸-۵-۱-۵: بررسی رضایت پاسخگویان از عملکرد ستاد بازسازی ۱۱۸
- جدول ۹-۵-۱-۵: بررسی میزان رضایت پاسخگویان از اطلاع رسانی ستادها در مراحل مختلف بازسازی ۱۱۹
- جدول ۱۰-۵-۱-۵: بررسی میزان رضایتمندی پاسخگویان از نحوه کار پیمانکاران ۱۲۰
- جدول ۱۱-۵-۱-۵: بررسی میزان رضایت پاسخگویان از نحوه کار ناظران ۱۲۰
- جدول ۱۲-۵-۱-۵: الف: سؤال پرسشنامه مبنی بر میزان رضایت مصاحبه شوندهگان ۱۲۲
- جدول ۱۲-۵-۱-۵: ب: بررسی میزان رضایت کلی مصاحبه شوندهگان از کلیه مراحل بازسازی ۱۲۲
- جدول ۱-۶-۱-۵: بررسی میزان مشارکت دهی مصاحبه شوندهگان در مراحل مختلف بازسازی ۱۲۳
- جدول ۲-۶-۱-۵: میزان رسیدگی به اعتراضات مردم از سوی مسئولین ۱۲۴
- جدول ۱-۷-۱-۵: بررسی عدم رعایت عدالت در امکانات بازسازی از دیدگاه مصاحبه شوندهگان ۱۲۴
- جدول ۲-۷-۱-۵: اهمیت ندادن به ایده ها و نظرهای شخصی مصاحبه شوندهگان در ساخت واحدهای مسکونی ۱۲۵
- جدول ۳-۷-۱-۵: الف: نامناسب بودن طرح خانه از لحاظ کیفیت فضایی و جوابگو نبودن به نیازهای ساکنان ۱۲۶
- جدول ۳-۷-۱-۵: ب: بررسی ایجاد تغییر در پلان خانه ها توسط ساکنین ۱۲۶
- جدول ۴-۷-۱-۵: بررسی میزان کمبود مصالح از دید مصاحبه شوندهگان ۱۲۹
- جدول ۵-۷-۱-۵: بررسی میزان گرانی مصالح از دید مصاحبه شوندهگان ۱۲۹
- جدول ۶-۷-۱-۵: بررسی تارضیتی مردم از نامناسب بودن سازه ۱۳۰
- جدول ۱-۸-۱-۵: جدول جمع بندی نتایج استخراج شده از پرسشنامه ها در رابطه با دامنه مشارکت مردم و ارتباط آن با مشارکت دهی مردم از سوی مسئولین ۱۳۱
- جدول ۲-۱-۸-۱-۵: بررسی تأثیر میزان تحصيلات مصاحبه شوندهگان بر میزان رسیدگی به اعتراضات آنان ۱۳۴
- جدول ۳-۸-۱-۵: بررسی تأثیر میان سیاست درجاسازی و جابجایی واحد مسکونی بر میزان مشارکت ساکنین آن ۱۳۵
- جدول ۴-۸-۱-۵: بررسی رابطه بین میزان توقع مصاحبه شوندهگان از دولت در مراحل بازسازی و مشارکت آنان ۱۳۷
- جدول ۱-۱-۲-۵: یافته های مصاحبه با مدیر کل بازسازی دفتر مرکزی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی واقع در استان تهران ۱۴۰
- جدول ۲-۲-۵: یافته های مصاحبه با رییس فنی و اجرایی ستاد بازسازی استان قزوین ۱۴۲
- جدول ۳-۱-۲-۵: یافته های مصاحبه عمیق با کارشناس عالی دفتر بازسازی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی واقع در استان تهران ۱۴۵
- جدول ۴-۱-۲-۵: یافته های مصاحبه عمیق با کارشناس عالی اجرایی دفتر بازسازی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی واقع در استان تهران ۱۴۷

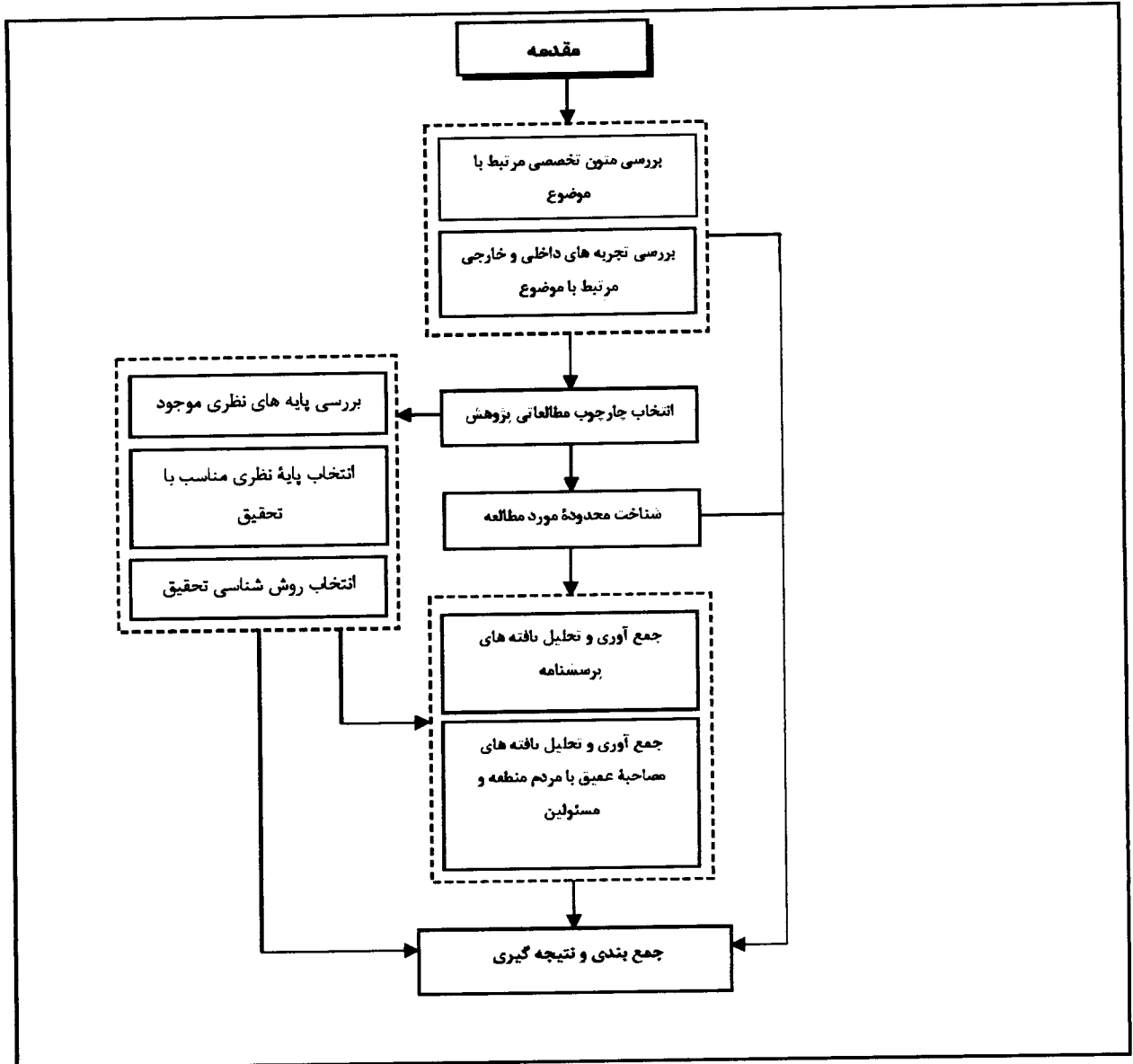
- جدول ۵-۲-۵: یافته های مصاحبه عمیق با ناظر فنی ستاد بازسازی آوج ۱۴۹
- جدول ۶-۱-۲-۵: جمع بندی یافته های مصاحبه عمیق با مسئولین ۱۵۱
- جدول ۱-۲-۲-۵: یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای شهیدآباد(عضو شورای وقت روستا) ۱۵۸
- جدول ۲-۲-۲-۵: یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای شهید آباد ۱۶۰
- جدول ۳-۲-۲-۵: یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای طبشکین ۱۶۲
- جدول ۴-۲-۲-۵: یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای حصار ۱۶۵
- جدول ۵-۲-۲-۵: یافته های مصاحبه عمیق با یکی از اهالی روستای حصار ۱۶۷
- جدول ۶-۲-۲-۵: جدول نتیجه گیری یافته های مصاحبه عمیق با مردم ۱۶۹
- جدول ۳-۶: ارائه عوامل بازدارنده و جلوبرنده مشارکت ۱۸۶

فهرست نمودارها:

۴	نمودار ۱-۱: ساختار پژوهش
۱۸	نمودار ۱-۲: عوامل، سازه ها و متغیرهای مؤثر بر مشارکت مردم در بازسازی
۷۳	نمودار ۱-۳: مدل نظری پژوهش
۱۷۷	نمودار ۱-۶: چارچوب بررسی تحقق مشارکت
۱۸۲	نمودار ۲-۶: بررسی عوامل تأثیرگذار بر مشارکت مردم

فصل اول:

(۱-۱) بیان مسئله

با توجه به اینکه مشارکت مردم در امر بازسازی می‌تواند نتایج مثبتی را در پاسخگویی به نیازهای سانحه‌دیدگان داشته باشد، عدم مشارکت آنان در فرآیند ساخت مسکن می‌تواند منجر به بروز مشکلاتی چون تغییر طرح مسکن توسط ساکنین و حتی ترک آن شود. دامنه مشارکت مردم در فرآیند ساخت مسکن می‌تواند در مراحل مختلفی مانند طراحی نقشه، انتخاب سازه، مراحل اجرایی (اواربرداری، پی‌کشی، انتخاب پیمانکار، امور بنایی، تهیه مصالح و انتخاب آن)، نظارت و تأمین بخشی از هزینه ساخت صورت بگیرد. اگرچه مشارکت سانحه‌دیدگان در بخش‌هایی مانند نظارت، غالباً به دلایلی چون عدم اطلاع از فنون ساخت و ساز حذف می‌شود، اما مشارکت آنان می‌تواند از طریق انتقال نقطه نظرها و بیان مشکلات آنها در ارتباط با اجرای واحد مسکونی خود به مسئولین، انجام شود.

در بازسازی زلزله ۱۳۸۱ آوج که خسارات بالایی بر جای گذاشت، بنیاد مسکن استان قزوین متولی بازسازی این منطقه سانحه‌دیده شد و از آن جایی که سیاست کلان بازسازی، مشارکت مردم و توانمند سازی آنان در این راستا بوده است، حضور سانحه‌دیدگان در بازسازی به طور مستقیم و یا غیر مستقیم (به صورت حضور نمایندگان آنها در شورای روستا) به چشم می‌خورد. با این حال مشارکت مردم در بعضی از مراحل مانند تهیه نقشه، انتخاب مساحت متناسب با بعد خانوار و انتخاب سازه نادیده گرفته شده است. این در حالی است که برنامه ریزی بازسازی بر اساس مشارکت مردم در کلیه مراحل بوده است و مشارکت مردم علی‌رغم تمایل به وجود آن کمتر تحقق یافته و در نهایت منجر به بروز مشکلاتی از جمله عدم پاسخگویی مسکن تأمین شده به نیازهای ساکنین و اعمال تغییرات در بلند مدت، بروز نارضایتی، ضعف سازه در توسعه عمودی و عدم امکان توسعه افقی آن به علت فقدان انعطاف سازه‌ای و نبود آشنایی کامل ساکنین با سیستم جدید ساخت و ناتوانی در تأمین هزینه‌ها شده است. این مسئله در سه روستای حصار ولیعصر، طبلشکین و شهیدآباد بیشتر به چشم می‌خورد، زیرا اغلب ساکنین آن‌ها در طرح مسکن خود، تغییراتی ایجاد کرده‌اند و توسعه مسکن آن‌ها به علت عدم مشارکت در انتخاب سازه، با سازه مصالح بنایی (دیوار باربر) صورت گرفته که اتصالات نامناسب سازه‌ای و عدم رعایت نکات فنی منجر به افزایش آسیب‌پذیری مسکن در برابر سوانح آبی شده است. همچنین کاهش مشارکت آنان در تهیه نقشه مشکلاتی از قبیل عدم پاسخگویی به فضاهای مورد نیاز خانوار و در نتیجه تأثیرات منفی در معیشت آنان، خصوصاً در روستای طبلشکین داشته است.

(۲-۱) ضرورت انجام تحقیق

با توجه به بررسی‌های انجام شده در ارتباط با مشارکت مردم در بازسازی‌های ایران و جهان می‌توان گفت که در ارتباط با تحقق مشارکت ابهامات زیادی وجود دارد، چرا که مردم و مسئولین در بیشتر موارد خواهان مشارکت هستند و در ارائه برنامه‌ها و اظهارات خود، اهداف بازسازی را مشارکت مردم عنوان می‌کنند ولی در عمل مشارکت کمتری تحقق می‌یابد. همچنین نتایج مطالعات نشان می‌دهد گستردگی مشارکت در بیشتر مراحل بازسازی واحدهای مسکونی منجر به کاهش مشکلات آبی مردم در ارتباط با مسکن تأمین شده می‌شود در حالی که در بررسی بازسازی‌های صورت گرفته، شاهد کاهش مشارکت مردم و تحقق آن در بعضی از مراحل محدود شده هستیم. این مسئله بیانگر وجود دلایل و مشکلاتی است که به عنوان موانع و عوامل محدود کننده مشارکت وجود دارد که ضروری به نظر می‌رسد در این مقطع مورد مطالعه قرار بگیرد.